

PROOSDIJ, Jaap van
Netherlands Documentation Project
Dutch
RG-50.570*0001

Jaap van Proosdij werd geboren op 15 april 1921. Vanaf 1943 kwam hij voor de Duitse Hans Calmeyer te werken. Deze Calmeyer moest een oordeel vellen wanneer er onduidelijkheid was omtrent de afstamming van Nederlandse joden. Jaap van Proosdij vertelt hoe hij het vertrouwen had van Calmeyer en vertelt hoe hij, onder andere door middel van vervalsingen, probeerde zoveel mogelijk joden als niet-joden te doen verklaren. Hij vertelt specifiek over de lotgevallen van de Portugese joden. Hij moest voor zijn werk voor Calmeyer wekelijks naar Westerbork om samen met kampcommandant Gemmeker te oordelen over de joodse afkomst van een specifieke gevangene. In Westerbork werd hij eveneens gedwongen de zogeheten Calmeyerlijst te halveren. Na de oorlog is hij betrokken geweest bij de zogeheten rechtsherstelzaken, waar hij veel levendige anekdotes over vertelt.

File 1 of 3

[01:] 00:58:14 – [01:] 09:23:20
01:20 – 10:06

Jacob van Proosdij geboren 15 april 1921 te Amsterdam, stelt zichzelf voor en beschrijft de familie waarin hij opgroeide; geeft aan dat hij een vroege leerling was en hierdoor al op jonge leeftijd [21] advocaat had kunnen worden; geeft aan dat hij hoogleraar Victor Rutgers nog opgezocht heeft in de gevangenis; vertelt dat hij in dienst ging van een advocatenkantoor [van Krimpen of Pallah of Kotting] in de Vondelstraat, niet bij het kantoor van zijn vader; vertelt over het werk wat zijn broers en zusters zijn gaan doen; geeft aan dat zijn zus tijdens de oorlog werkte voor de spionagedienst; vertelt niks te merken van antisemitisme voor en gedurende de oorlog door Nederlanders; vertelt hoe hij met een medewerker van zijn vader wel eens Joods-Duitse immigranten opzocht; geeft aan de joden als gewone Nederlanders te beschouwen in die tijd.

[01:] 09:23:21 – [01:] 18:55:16
10:07 – 20:02

Jacob van Proosdij vertelt dat hij op de Vrije Universiteit weinig in aanraking kwam met anderen; geeft aan altijd dat ze naar de Keizersgracht-kerk gingen; vertelt dat hij vanaf het begin al heel graag rechten wilde gaan studeren; vertelt dat zijn vader aandelen verstopte tijdens de oorlog voor meester Levi; geeft aan betrokken te zijn bij de arrestatie van de zoon van de Nederlandse minister Gerbrandy; vertelt dat het in '42 pas echt begon; werkte als assistent voor Kotting; geeft antwoord op de vraag waarom hij joden is gaan helpen; vertelt over zijn werk als advocaat en dat hij geen strafzaken wilde doen; legt uit dat zijn vader geïnteresseerd was in de joodse geschiedenis.

[01:] 18:55:17 – [01:] 28:30:13
20:03 – 30:01

Jaap van Proosdij vertelt hoe zijn vader de traditionele gereformeerde politiek nooit steunde; legt uit wat afstammingszaken waren en hoe Calmeyer werd aangesteld voor twijfelgevallen van registratie; vertelt over de eerste Portugese zaak; vertelt over de *Sperrliste*; noemt Hollandse ambtenaar De Waard, de Duitse genealoog Miessen; vertelt hoe ze die mensen omkochten; legt uit hoe de joden bij hun kantoor terecht kwamen; beschrijft hoe Kotting ervoor zorgde dat Calmeyer niet wist dat hij met een joodse vrouw getrouwd was; legt uit hoe advocaten twijfelgevallen bij Calmeyer aanbrachten; geeft aan dat Kotting samenwerkte met Meester Mijg in de Portugezen zaak.

[01:] 28:30:14 – [01:] 38:11:05
30:02 – 40:05

Jaap van Proosdij vertelt hoe hij via Cothen kon gaan werken voor Calmeyer; vertelt over zijn kamer bij Binnenlandse Zaken op het Binnenhof; vertelt een anekdote over Calmeyer; geeft aan dat hoe hij samenwerkte met de Joodse Raad in Amsterdam; legt uit hoe hij bepaalde zaken kon terugdateren en Juffrouw Appelman hiermee hielp; vertelt hoe hij het vertrouwen van Calmeyer won; legt uit hoe hij een Portugees van de lijst kon afhalen en legt uit hoe hij de lijst korter maakte; geeft aan dat hij een vergoeding voor zijn werk kreeg van de ondergrondse; vertelt hoe ze professor Brechtstein hadden geholpen.

[01:] 38:11:06 – [01:] 47:45:22
40:06 – 50:04

Jaap van Proosdij vertelt over de les die hij leerde om geld te ontvangen en niet trots te wezen; vertelt over de zaak van professor Bregstein; legt uit hoe professor Arie de Vroe hem hiermee hielp; noemt Teutscher, een man die handschriften kon namaken; legt uit hoe ze Meester de Waard misleidde; vertelt over het moment waarop Pollak en anderen werden gearresteerd; vertelt waarom hij ervoor koos om niet onder te duiken; vertelt over een gesprek met Polak die vrij kwam en met iemand van de ondergrondse in contact wilde komen; Polak is kort hierna geliquideerd op de hoek van de Brandstraat; vertelt na de oorlog hier nog een gesprek met de rechter-commissaris over gevoerd te hebben.

[01:] 47:45:23 – [01:] 57:19:13
50:05 – 01:00:02

Jaap van Proosdij vertelt over zijn angsten; vertelt hoe Ten Kate het hoofd van *sibbekunde* hun op het spoor was; legt uit hoe het is om een paar nachten onder te duiken; vertelt over een gevaarlijke zaak van de Portugese **Elschot Perreira**; beschrijft hoe ze haar niet-joods hadden laten verklaren; geeft aan dat vervalsen heel makkelijk ging; vertelt hoe hij zogenaamd namens Calmeyer een telefoontje pleegde naar Westerbork en hoe dit bijna misliep; beschrijft hoe het

uiteindelijk lukte om haar [Elsa Perreira] uit kamp Westerbork te krijgen; geeft aan hoe ze na de oorlog elkaar ontmoet te hebben.

[01:] 57:19:14 – [02:] 05:29:04
01:00:03 – 01:08:32

Jaap van Proosdij vertelt over twee zaken die bijna mislukte; vertelt over Brammetje Polak; beschrijft de situatie waarin hij Calmeyer wist te overtuigen; vertelt over de zaak van een banketbakker; vertelt hoe hij begon te huilen toen Calmeyer de zaak afwees; beschrijft de macht over leven en dood die Calmeyer had; geeft aan dat Calmeyer ook na de oorlog is blijven geloven dat hij nooit is bedrogen hem.

File 2 of 3

[02:] 06:04:07 – [02:] 15:43:22
00:28 – 10:32

Jaap van Proosdij vertelt dat hij niet alle gebeurtenissen meer weet van 60-70 jaar geleden; geeft aan pas 20 jaar na de oorlog zich weer bewust geworden van bepaalde herinneringen; vertelt dat hij voor de oorlog wel wist van de Jodenvervolging in Duitsland; zag emigranten komen en las hierover berichten in de krant; geeft aan hier als student voor de oorlog niet mee bezig te zijn geweest; herinnert zich de staking waar Amsterdam een boete voor kreeg; vertelt dat hoe hij had moeten wacht staan op het Museumplein; herinnert zich geen getto bij de Waag in Amsterdam; vertelt dat hij naar aanleiding van de rede van professor Visser en Cleveringa weigerde te tekenen op de Vrije Universiteit van Amsterdam; geeft aan te weten dat joden naar Mauthausen gingen en dat hierover geruchten waren; geeft aan het verdacht gevonden te hebben dat kinderen en zieke mensen te werk gesteld werden; vertelt over het departement van BZ op het Binnenhof, beschrijft dit als erg stijf; geeft aan dat de secretaris-generaal Frederiks op het departement zat; vertelt dat hij via Calmeyer over Seyss-Inquart te horen kreeg; vertelt dat Calmeyer de gemengde huwelijke met rust wilde laten; hoorde van Calmeyer over een SS feest waarbij de officieren de lampen uit schoten; vertelt over zijn contact met Calmeyer.

[02:] 15:43:23 – [02:] 25:18:12
10:33 – 20:31

Jaap van Proosdij vertelt dat Calmeyer aan het eind van de oorlog meer pro-Duits was; benoemt de mogelijkheden die zijn werk met zich mee bracht; vertelt hoe via Kotting voor Calmeyer kwam te werken; beschrijft zijn relatie met Calmeyer; geeft aan hoe vaderlijke gevoelens mogelijk een rol speelden; vertelt een anekdote over kampcommandant Gemmeker en zijn maîtresse; vertelt over de wraak van Gemmeker op een vrouw die over de affaire schreef; vertelt positief over de rol van dokter Ottenstein, als het hoofd van de *Antragstelle*; vertelt over het onderzoek naar het transport van de vrouw na de oorlog; geeft aan dat Gemmeker Westerbork netjes en gedisciplineerd hield; vertelt dat het de bedoeling was dat de joden zich in Westerbork

thuis zouden voelen; vertelt over cabaret in kamp Westerbork; vertelt over de regels die golden voor het klappen voor joodse cabaretiers; vertelt over de spanning die heerste rond het opstellen van de transportlijst.

[02:] 25:18:13 – [02:] 34:54:13
20:32 – 30:31

Jaap van Proosdij geeft aan dat de beestenwagens naar het oosten voor hem aangaven dat het niet goed kon aflopen; vertelt hoe hij bij de *Grüne Polizei* meer kennis hoopte op te doen aangaande de transporten naar het oosten; vertelt over zijn collega's en de onderlinge verhoudingen; vertelt over zijn vriendschappelijke verhouding met Calmeyer; vertelt over de hulp inzake de *Arbeitseinsatz* die Calmeyer hem wilde bieden; vertelt hoe hij circa tweehonderd namen van de Portugese lijst met tussen de zeshonderd en duizend namen haalde; geeft aan dat dit geen invloed meer had op de mensen zelf; vertelt hoe hij te werk ging inzake de afstammingszaken; vertelt over het vervalsen van documenten; vertelt over de betrokkenheid van kerken inzake de doopsbewijzen; geeft aan hoe ze inspeelden op de Duitse behoefte aan stempels;

[02:] 34:54:14 – [02:] 44:37:19
30:33 – 40:38

Jaap van Proosdij vertelt over zijn relaties met het verzet; vertelt over de betrokkenheid van zijn familieleden en vrienden; vertelt over een oude schoolvriend, een van de oprichters van dagblad Trouw, die werd geëxecuteerd; vertelt dat Sjoerd Gerbrandy gedurende de bezetting niks kon ondernemen vanwege zijn vader die minister-president was; vertelt hoe hij met Kottling het kantoor van Van Krimpen verliet; geeft aan dat hij vanwege de razzia's voor de *Arbeitseinsatz* na Dinsdag, 5 september 1944, niet meer naar zijn werk ging; verhaalt over de ophef die ontstond bij de SD nadat joden opeens als niet-joods werden bestempeld, maar desondanks wel een joods uiterlijk hadden; noemt een voorbeeld van een voorzitter van een synagoge in Zandvoort; vertelt over de Calmeyerlijst met joden die reeds in Westerbork zaten, maar aanvankelijk niet doorgestuurd mochten worden; verklaart hoe hij met Duitse dossiers met de trein van en naar Westerbork kon reizen.

[02:] 44:37:20 – [02:] 54:16:06
40:39 – 50:41

Jaap van Proosdij geeft aan dat de mensen in de trein schrokken toen ze zagen dat door een SS auto werd opgehaald; geeft aan dat Westerbork een begrip was; vertelt dat het echt een concentratiekamp was; vindt de plek nu onherkenbaar; vertelt over het huis van Gemmeker buiten het kamp; vertelt over de joodse bediendes die hij had; vertelt hoe hij in Assen door de SS uit de trein gehaald werd; vertelt dat het mogelijk was met joodse gevangenen te spreken, maar geeft aan dat hij dit meed vanwege zijn werk voor Calmeyer; vertelt over de reputatie van rechtenprofessor Meijers; wijdt uit over de Barneveld joden, waar Meijers eveneens toe behoorde; legt uit dat Meijers in Westerbork bezig was met een stuk over burgerlijk rechtherziening; geeft aan dat Meijers het stuk niet mocht versturen en vertelt hoe hij aanbood het stuk naar buiten te smokkelen; vertelt hoe hij door de controles in de trein kwam met de pas waaruit bleek dat hij geheime Duitse documenten vervoerde; geeft aan dat hij dergelijke

controles als oefening zag voor later; vertelt hoe hij documenten van Calmeyer vervalste/aanpaste in de hoop dat Gemmeker daardoor gunstiger zou oordelen over de desbetreffende joodse gevangene; vertelt hoe hij samen met Gemmeker joodse gevangene ontving en beoordeelde aan de hand van hun uiterlijk en de dossiers van Calmeyer.

[02:] 54:16:07 – [03:] 05:33:22
50:42 – 01:02:27

Jaap van Proosdij herinnert zich geen gevallen die verkeerd gingen; vertelt over een geval waarbij het bijna verkeerd ging; vertelt over de secretaresse van Calmeyer en over de ontmoeting van Calmeyer met de heer Sinek; vertelt hoe ze met behulp van vervalste foto's probeerden aan te geven dat Sinek geen jood was; vertelt over het gesprek met Sinek en Gemmeker; verhaalt hoe Sinek met zijn gezin vrij kwam en na de oorlog naar Amerika vertrok; herhaalt geen contact gehad te hebben met gevangenen in Westerbork; vertelt over hoe Gemmeker en Aus der Fünt en via Calmeyer twee joodse kleermakers niet-joodse lieten verklaren.

[03:] 05:33:23 – [03:] 12:01:11
01:02:28 – 01:09:10

Jaap van Proosdij vertelt welke mogelijkheden hij hierin zag; vertelt over de functies van Gemmeker, Aus der Fünt en juffrouw Slotke; vertelt over de Drie van Breda; beschrijft de slechte reputatie van juffrouw Slotke die besliste wie op transport werd gesteld vanaf Westerbork; legt uit waarom Calmeyer liever afstand hield van de SS; beschrijft de administratieve chaos voordat het transport vertrok op dinsdag; geeft de spanning die in het kamp heerste voordat een transport vertrok; herinnert zich niet waarom hij altijd op dinsdagavond aankwam; vertelt hoe ze onder druk gezet werden om mensen van de Calmeyerlijst te halen; vertelt hoe hij naar Westerbork moest om te beslissen wie van de lijst af kon en wie niet; geeft aan dat dit het meest afschuwelijk was wat hij ooit gedaan heeft; legt uit dat hij het toch deed om mensen nog te redden; heeft het over de criteria die hij samen met Ottenstein hanteerde en geeft aan dat hij meer mensen op de lijst liet staan dan was gevraagd.

File 3 of 3

[03:] 13:04:10 – [03:] 21:53:18
01:08 – 10:19

Jaap van Proosdij vertelt hoe hij deze beslissingen nam; geeft aan dat het voor hem namen waren en de joden niet persoonlijk kende; weet niet of de mensen die hij van de lijst afhaalde daadwerkelijk op transport zijn gegaan; vertelt over het protest van een advocate tegen een uitspraak van Calmeyer wat een bedreiging voor Calmeyers besluitvorming vormde; geeft aan dat Calmeyer op intuïtie zaken besliste; komt terug op de reden waarom Calmeyer geen contact wilde hebben met de SS; vertelt over de zaak Kaufman, een Duitse jood die in Westerbork werkzaam was; vertelt over het contact met Kaufman na de oorlog.

[03:] 21:53:19 – [03:] 31:19:09
10:20 – 20:08

Jaap van Proosdij vertelt over het 'omkopen' van secretaresse Appelman en vertelt welk nut het had om cliënten mee uit eten te nemen; vertelt over geld dat ontvangen werd van het verzet en waarmee zij hun activiteiten bekostigden; vertelt hoe ze thuis korte tijd een onderduiker hadden; verklaart waarom het noodzakelijk was om de verschillende verzetsactiviteiten uit elkaar te houden; geeft aan dat hij over verzetsactiviteiten van familieleden nauwelijks kennis had vanwege de veiligheid; verklaart dat het hebben van kleine cellen het principe was van verzet; vertelt over de echtgenote van Kotting die joods was; geeft aan dat hij weleens huisconcerten organiseerde voor ondergedoken joden; geeft aan hoe hij met vrienden tegen het einde van oorlog sprak het rechtsherstel; vertelt over zijn eerste rechtsherstelzaak; vertelt over de zaak van een joodse man tegen een Nederlandse vrouw die was getrouwd met een Duitser; geeft aan dat deze joodse man zijn textielzaak teruggeiste.

[03:] 31:19:10 – [03:] 41:00:12
20:09 – 30:14

Jaap van Proosdij verhaalt uitvoerig over de zaak tegen deze vrouw; geeft aan hoe hij verschillende manieren vond om deze vrouw steeds opnieuw vast te zetten; vertelt over de betrokkenheid van professor Koop bij de arrestatie van deze collaborateur; verklaart dat hij via een wettelijk ongeldige uitspraak de vrouw lange tijd heeft vastgehouden; vertelt dat hij dit deed vanuit wraakgevoelens; vertelt hoe hij een nieuwe wet gebruikte om joden hun bezit terug te geven; noemt een geval waarbij hij een Nederlandse vrouw voor dief uitmaakte; geeft aan dat hij dit werk met plezier deed, aangezien hij heel boos was om wat de joden was aangedaan; geeft aan dat hij gedurende de oorlog al wel praktisch zeker wist dat de joden vermoord werden; vertelt dat Calmeyer het zeker wist; noemt een gesprek met Calmeyer waarbij de laatste niet ontkende dat de joden vermoord werden; geeft aan dat de ontruiming van ziekenhuizen bijdroegen aan het besef dat de joden in het oosten vermoord werden; vertelt dat hij niet naar films gaat over de oorlog.

[03:] 41:00:13 – [03:] 50:22:00
30:15 – 39:58

Jaap van Proosdij vertelt over het contact dat hij in Zuid-Afrika had met Duitsers; geeft aan dat hij nu geen moeite meer heeft met Duitsers; vertelt verder over het rechtsherstel; vertelt over de nieuwe wetgeving die hiervoor gebruikt werd; vertelt hoe hij samen met Kotting veel rechtsherstel zaken deed; verklaart waarom hij in 1951 besloot om naar Zuid-Afrika te emigreren; vertelt over de dreiging van het communisme; geeft aan dat het afscheid van Kotting heel moeilijk was; heeft het rechtsherstel als prettig ervaren omdat de joden zo hun bezittingen konden teruggeisen.

[03:] 50:22:01 – [04:] 00:08:24
39:59 – 50:10

Jaap van Proosdij beschrijft een geval waarbij zijn cliënt een Amsterdamse kunsthandelaar,

Morpurgel was; vertelt over een vervalsing dat door de Duitsers voor echt was aangezien; legt uit hoe deze Morpugel in Teresienstadt heeft kunnen overleven; vertelt dat hij met weinig joden die hij tijdens de oorlog ariseerde na de oorlog contact heeft gehouden; vertelt hoe hij in het Nationaal Archief in Den Haag op zoek ging naar dossiers van mensen die hij geholpen had; vertelt hoe een tv-programma een kind terugvond dat hij geariseerd had; beschrijft hoe deze zaak verliep waardoor het meisje vrijkwam; heeft zelf geen herinneringen aan de zaak; vertelt over alle gevoelens die loskwamen bij de ontmoeting van de vrouw wiens leven hij had gered; vertelt hoe een vrouw wiens leven hij had gered na de oorlog gearresteerd werd omdat ze een vooraanstaande Duitser te eten had gehad; legt uit dat hij deze 'Duitser' was en vertelt hoe hij deze vergissing ongedaan heeft gemaakt; vraagt zich af wat treinpassagiers dachten toen ze hem in Assen door SS'ers van de trein gehaald zagen worden.

[04:] 00:08:25 – [04:] 09:39:15
50:11 – 01:00:04

Jaap van Proosdij geeft zijn visie op Calmeyer weer; geeft aan dat hij hem niet meer bezocht heeft in de gevangenis; vertelt over erkenning van Calmeyer door Yad Vashem en is van mening dat Calmeyer niet ten koste van alles voor de joden opkwam; noemt hierbij specifiek het geval waarbij Calmeyer een verzoek van een joods gezin afwees omdat hij chagrijnig was; vertelt over zijn verschil van mening met Michman over de visie op Calmeyer; geeft aan dat hij nog altijd pro-joods is; geeft aan dankbaar te zijn dat de apartheid in Zuid-Afrika afgeschaft is; heeft het over de Nederlandse en Zuid-Afrikaanse nationaliteit; vertelt over zijn ontmoeting met de zonen van Bregstein, waaronder Philo Bregstein; vertelt over gemengd-gehuwden die problemen zouden krijgen als ze geen kinderen hadden; heeft het over sterilisatie en de Calmeyer die hierin wou helpen met behulp van Duitse wetgeving.

[04:] 09:39:16 – [04:] 18:37:22
01:00:05 – 01:09:25

Jaap van Proosdij vertelt over het omwisselen van joodse goetouders waardoor joden vrijgesteld werden van transport; vertelt over vervalsingen en liefdesbrieven die nep waren; geeft aan dat er na de oorlog mensen boos waren aangezien ze met het genealogische registeren hadden geknoeid; geeft aan dat men juist dankbaar zou moeten zijn; vertelt dat het onderzoek naar Calmeyer slecht is gedaan na de oorlog; vertelt over gevaar en angst en geeft aan dat hij niet anders kon; weet niet of hij het een volgende keer weer zou doen; vertelt dat er thuis niet meer over gepraat werd; geeft aan dat hij gedurende de oorlog vrijheid had in zijn werk als advocaat en benadrukt dat het aanpassen aan het normale leven na de oorlog geleideling ging.